
**“QULOQ” SO’ZI QATNASHGAN SOMATIK FRAZEOLOGIK
BIRLIKLARNING STRUKTURAVIY-SEMANTIK TAHLILI VA
ULARNING INGLIZ VA RUS TILLARIDA TILLARARO MOS KELISHI
MUAMMOLARI**

Raxmatullayeva Zarina Alisher qizi

Andijon davlat chet tillari instituti

Andijon, O'zbekiston

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va rus tillarida “quloq” tushunchasini o‘zida mujassam etgan frazeologik birliklarning tarkibiy-semantik xususiyatlari o‘rganiladi. Qiyosiy tahlil orqali bu frazeologik birliklarning semantik sohalaridagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlaydi, tillar bo‘ylab ekvivalent iboralarni topishdagi qiyinchiliklarni aniq ko‘rsatadi. Strukturaviy-semantik tahlilni qo‘llagan holda, tadqiqot frazeologik birliklarni sintaktik tuzilishi va semantik vazifasiga ko‘ra turkumlarga ajratadi, metaforik kengayish va madaniy ta’sir qonuniyatlarini ochib beradi. Natijalar somatik frazeologik birliklarning tillararo yozishmalarini izlashda til va madaniy omillarni hisobga olish muhimligini ta’kidlaydi, xususan, tajriba va madaniy qadriyatlarga asoslangan.

Kalit so‘zlar: Somatik metaforalar, frazeologik birliklar, tillararo muvofiqlik, ingliz, rus, struktur-semantik tahlil, madaniy farqlar.

Mavhum tushunchalarni ifodalash uchun jismoniy tajribaga asoslangan somatik metaforalar inson tilida keng tarqalgan. Frazeologik birliklar, o‘z qismlari yig‘indisidan tashqari ma’noga ega bo‘lgan turg‘un iboralar ko‘pincha somatik tasvirlardan foydalanadi, yorqin va madaniy iboralarni yaratadi. Ushbu tadqiqot ingliz va rus tillarida “quloq” tushunchasini o‘zida mujassam etgan frazeologik birliklar, ularning tarkibiy-semantik xususiyatlari va tillararo ekvivalentlarni topishdagi qiyinchiliklarni o‘rganishga qaratilgan. Strukturaviy-semantik tahlil frazeologik birliklarni sintaktik tuzilishi va semantik vazifasiga ko‘ra turkumlarga

ajratadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, “quloq” so'zli frazeologik birliklarni bir necha guruhlariga bo'lish mumkin:

Pertseptiv: “to prick up one’s ears” (Ingliz), “навострить уши” (Rus), e'tibor va tinglashga urg'u qaratadi.

Kognitiv: “to lend an ear” (Ingliz), “прислушаться” (Rus), tinglash va tushunish istagini bildiradi.

Emotsional: “to have a good ear for music” (Ingliz), “иметь хороший слух” (Rus), tovushning sezgirligi va idrokini aks ettiradi.

Baholovchi: “to be all ears” (Ingliz), “вешать уши” (Rus), diqqat va sezgirlikni ifodalaydi.

Ba'zi frazeologik birliklar bir-biriga yaqin strukturaviy va semantik parallelliklarni ko'rsatsa (masalan, “to prick up one’s ears” va “навострить уши”), boshqalari madaniy o'zgarishlar va semantik nuanslar tufayli tillararo yozishmalar uchun jiddiy qiyinchiliklar tug'diradi.

Madaniy farqlar: Muayyan madaniy amaliyot yoki qadriyatlarni aks ettiruvchi frazeologik birliklar boshqa tilda to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentiga ega bo'lmasligi mumkin. Masalan, “to have a good ear for gossip” (g'iybat uchun yaxshi quloqqa ega bo'lish) ba'zi madaniyatlarda salbiy ma'noga ega.

Semantik nuanslar: to'g'ridan-to'g'ri ma'nosi o'xshash frazeologik birliklar o'zlarining metaforik kengayishi bilan farq qilishi mumkin. “to turn a deaf ear” (inglizcha) qasddan e'tiborsizlikni bildiradi, “заткнуть уши” (ruscha) esa tovushni to'sish uchun ko'proq jismoniy harakatni taklif qiladi. Ushbu tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz va rus tillarida somatik frazeologik birliklarning “quloq” bilan semantik sohalarida o'xshashliklar mavjud bo'lsa-da, madaniy va lingvistik farqlar tillararo yozishmalar uchun jiddiy qiyinchiliklar tug'diradi. Bunday frazeologik birliklarning strukturaviy-semantik xususiyatlari va madaniy ta'sirlarini tushunish to'g'ri tarjima qilish va madaniyatlararo muloqot uchun juda muhimdir. Kelajakdagi tadqiqotlar somatik metaforalarni shakllantirishda mujassamlangan tajribaning rolini o'rganishi va madaniy qadriyatlarning ularning evolyutsiyasi va tillararo o'tkazilishiga ta'sirini o'rganishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Arutunova, N. D. (1990). *Phraseology in the Russian Language*. Moscow: Nauka.
2. Cowie, A. P. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Oxford University Press.
3. Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Weinreich, U. (1966). *Languages in Contact: Findings and Problems*. The Hague: Mouton.